

N.F.S. Grundtvig "Om Scriptorum Rerum Danicarum medii ævi"

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.12, april 2018

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktkommentarer, indledning, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

Tekstkilder

A *Førstetrykket*, 1816 (SJ: 297)

Teksten er etableret af Jon Tafdrup

Punktkommentarer, indledning og tekstredigering er skrevet af Jon Tafdrup, redigeret af Klaus Nielsen og Vibeke A. Pedersen

Tilsyn ved punktkommentarer og indledning dr.phil. Flemming Lundgreen-Nielsen

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

|A:72

Om Scriptorum Rerum Danicarum medii ævi.

Det er vel alle mine Læsere bekendt at vi ved de velfortjente Mænds, Langebeks og Suhms ivrige Bestræbelser og ved den Kongelige Gavnildhed, der i Dannemark saadit har maattet bøde paa Mangelen af levende Varme for hjemfødte Bøger, under fornævnte Overskrift eie en Samling af Bidrag til Fædrelandets Historie, som alle dens Dyrkere maae glædes ved. Naar jeg da vender Øiet til dette Værks Mangler, tænke ingen det er af Blindhed for Arbeidets Værd eller Uretfærdighed mod de hæderlige Mænd, der befordrede og styrede |A:73det. Nei, vel har man vidst meget at fortælle om min Foragt mod Videnskaberne og mit Had til deres hensovne Dyrkere, men at man her har fortalt en Fabel, der nødvendig maatte skifte Navn for at vorde sand, derom skulde jeg troe mine Skrifter, baade de hvori jeg betragtede, og de hvori jeg nyttede Forgiængernes Arbeider, vidne saa lydelig, at jeg ikke længer kan møde den Fordom eller rettere Bagsnak hos nogen sandhedskiærlig Læser. Derimod meener jeg ganske alvorlig at Videnskabelighed vinder og en oplyst Fornuft teer sig ligesaalidt ved

en ubetinget Anpriisning af foreløbige Arbeider som ved en afsindig Ringeagt for dem. Det attende Aarhundrede har heri som i Alt gjort sig skyldig i de groveste Selv-Modsigelser og den uforsvarligste Uretfærdighed baade mod Fortid og Fremtid. Vi veed, hvorledes det løftede sig med latterlig Storagtighed over alle de forbigangne Tidens Viisdom og Vidnesbyrd, hvorledes det indbildte sig at kunne af egen Formue udrede et Liggendefæ, alle nærværende og tilkommende Slægter skulde betragte som et Vidunder af Viisdom, vi have hørt en Skare under hørøstet Bifald prædike, hvad man saa latterlig beskyldte mig for, et Korstog mod al grundig Videnskabelighed, mod de gamle Sprogs og den gamle Histories Dyrkning, ja imod Alt hvad |A:74| der ikke umiddelbar tjente til legemlig og timelig Nødtørft og Velstand. Vi have seet Videnskabelighed Aar for Aar meer og meer at hendøe, medens tom og trangbrystig Kiv mellem Tidens Realister og Nominalister, Pædagoger og speculative Philosopher, blev hardtad dens eneste Livstegn, vi have seet hvorledes Skolerne trindt i Landene forfaldt midt under Skriget paa deres Opreisning til guddommelige Oplysnings-Templer, vi have seet dem mere og mere at nærme sig, kun under forandret Skikkelse, til Roms Rhetor-Skoler og til hine, hvor Puerilia, Composita og Flores verborum havde Magten, forvandle sig til smaa encyklopedistiske Værksteder, hvis Automater vel skulde bare sig for at udvide Aandens Rige. Det behøves da kun endnu at man skal lyse de Arbeider der i den Tid ere frembragte, i hellig Hævd, som ufeilbare, og da er Videnskabeligheds Jordefærd bestilt; man behøver kun at skrinlægge det attende Aarhundredes Bøger med Lovtaler over deres ufeilbare Mestere, for at drive et Afguderie med Reliquier og Legender, der hverken røber eller beforder et mindre Barbarie eller Mørke, end det der for 300 Aar siden oplystes og adspredtes. Noget ganske andet sømmede sig dog vel imidlertid den Alder der roser sig af Forstands oplyste Øine og udkaarede til sit Livsprog: *prøver* |A:75| alle Ting og *beholder det Gode*; man kan dog vel ikke, uden at vække Latter, være den Troe bekiendt, at det attende Aarhundredes Børn vare himmelfaldne, uden anden end legemlig Forbindelse med de forrige Slægter, eller at de, som Inspirerede, have afsagt en ufeilbar Dom over Menneskets Liv og Vilkaar, ja selv over de Bøger de aldrig havde læst; eller, er det sandt at den Tid nu er oprundet, da Børnene alt i Svøbet ere klogere end deres Fædre og i Drengæarene forstandigere end alle Viismænd, saa kan den Tid dog vel ikke alt være omme, saa maae vel dog det nittende Aarhundredes Børn, Børn af saa kloge Forældre og saa viselig opdragne, være endnu klogere og mere ufeilbare, saa er det dog ei at forlange af dem, der med Moders-Melken indsugede den Grundsætning at man maae intet troe paa andres Ord men skal selv baade prøve og dømme, jeg siger det var dog et vist Tegn paa at de

kloge Fædre gaae tidlig i Barndom, hvis de forlange af den yngre Slægt, at den skal sværge paa deres Ord og standse sig selv paa Oplysningens glimrende Bane, at den ikke, ligesom den forrige, skal ansee det for Oplysningens første og vigtigste Kæmpeskridt ubeseet at forkaste Fædrenes Meninger, som den jo, hvis de ere sande, maae finde igjen hos |A:76| sig selv, langt meer ubeblandede med Fordom og Vildfarelse.

Dog, uagtet man i den nærværende Tid daglig fristes til at udbyrde: *difficile est satyram non scribere*, vil jeg dog her lade det være nok med Vinket om den oplyste Tids særdeles naive Betragtning af Historien, og ingenlunde raade til at udøve Giengieldelsens Ret, hvorved vi selv tabte mest. Det attende Aarhundrede ligger bag os, er lagt til Summen af de forrige Dage, og i dets Eftermæle maae Sandhed ene tale, med Sandheds Kiærlighed skal Roes og Daddel udskiftes saavel mellem det og de andre Sødskende, som mellem dets enkelte Lemmer, og naar dets Gienfærd vil skrække os, skal vi kun smilende svare: du veed nok at det var kun i Overtroens Dage, man gyste for Gienfærd, hvad der er i Graven bliver der nok, og Indbildnings-Kraftens Hjernesvind har du lært os at foragte; men ingen Vrede skal vi spille paa den kraftløse Skygge, heller skal vi læse en Sjælemesse for den om det kunde hjælpe den til Roe i Graven, og gjerne dvæle ved den hensovnes enkelte Dyder, saavidt Sandhed tillader. Glædeligt er det saaledes for os at kunne med Sandhed sige om Aarhundredet, at det især i Dannemark virkelig havde sin gode Side, fordi det netop der ei vendte Ryggen men |A:77| kun *Siden til* de forrige Dage, og *blev* saa at sige *staaende*, i Uvished om til hvilken Side det skulde vende sig, indtoges vel af det Nærværendes Glimmer, men kunde dog ikke bare sig for at skotte til det Forbigangne, og kaste et frygtsomt Blik paa det Tilkommende. Først i sit allersidste Aartiende, altsaa paa Gravsens Bred begyndte Aarhundredet hos os at antage sin rette Skikkelse, og det dog ei uden kraftig Modstand af enkelte Lemmer, saa vi i Grunden aldrig har kiendt det uden paa sin ugudelige Sotteseng, og som et Gienfærd i det nærværende Aarhundrede, der vilde indbilde os det levede endnu, og skulde indtage Riget. Derfor see vi ogsaa endnu seent i forrige Aarhundrede Mænd som med synderlig Iver talde Historiens Sag, og stræbde flittig at befordre dens Dyrkelse, og skiøndt de i Grunden stod som pinte Vidner, og havde kun liden Glæde af deres Bestræbelser, betragtedes de dog med en Høiagtelse hvorved Dannemark fordømte sin egen Lunkenhed og Dorskhed. I Spidsen for disse Mænd maae man sikkerlig nævne Langebek og Suhm, to Navne der skal være Dannemark dyrebare, saalænge Kiærlighed til Fædrelandets Historie ei er aldeles uddød, Mænd, hvis Arbeide er langt fra at være ubrugbart eller ubetydeligt, uagtet det lider ei alene af den Ufuldkommenhed, der er alt menneskeligt Ar|A:78|beids

Fødselsmærke, men og af Tidsalderens mangehaande Sygdomme. Skielne vi atter mellem disse Mænd, da kan der vist ingen Tvivl være om, at vi maae sætte Langebek øverst som egenlig Videnskabsmand, thi i den historiske Kreds han indskrænkede sig til, bevægede han sig med et Mod, en Indsigt og Skiønsomhed, hvorover man, med Hensyn paa Tiden, maatte studse, dersom vi ikke betænkte at han saavel aandelig som ogsaa paa en Maade legemlig tilhørde det 17tende Aarhundrede¹, og fulgde trolig dets gammeldags Skikke i en stille, beskeden, ufortrøden og hartad utroelig Flittighed, der ikke hindredes men vel oplivedes og bekræftedes ved *daglig* Læsning i den Bøgernes Bog, der adler Kundskab, vækker Kiærlighed til al sand aandelig Bedrift, forlener Mod og Kraft til at kiæmpe mod Besværlighed, trøster over skuffede Forventninger, uddriver de forstyrrende verdslige Bekymringer, og forvisser selv om det Arbeides gavnlige Frugter, hvis Hensigt vi ikke see, hvis Vigtighed kun en uforklarlig Følelse paastaer². Jeg vil ikke tale |A:79 om hans mange efterladte Haandskrifter, som jeg ei har seet, men kun anmærke, at de ved Kongelig Gavmildhed ere blevne i Samling opbevarede til en forstandigere og skiønsommere Slægt, men var det ikke ham, der alt som Student stiftede Selskabet til Dansk Tungemaal og Histories Tarv, et Selskab der er saa aldeles i den danske Aand, og bidrog ikke saa lidet til at vedligeholde i det mindste Agtelsen for Moders-Maal og Fædrene-Idrætter, ja hindrede ved det danske Magazin mangan vigtig Bog og Ting, deriblandt og Danmarks Riimkrønike³, fra aldeles at glemmes; var det ikke ham, der efter 30 Aars feilslagne Forventninger, endnu havde Mod til at begynde Udgivelsen af et Værk som *Scriptores*, og mon noget lignende Arbeide kan udholde Sammenligning med hans! I Oldings-Alderen men med friske, ungdommelige Kræfter og herlig omfattende Plan, begyndte han Værket, som skulde inde|A:80 holdt Alt hvad Middel-Alderen paa *Latin* har levnet os til Oplysning af den danske Historie i videste Omfang, Diplomerne undtagen, der skulde udgiøre et eget Værk. Selv en dansk Samling hvortil han udtrykkelig henviser Riimkrøniken⁴, synes han endda ikke at have opgivet, skøndt han ved enkelte Smaastykker halv foregreb den. Det kan da ikke feile at efter hans Plan skulde baade Saxoes og Adam Bremers Bøger om Dannemark været indrykkede, men han bortreves midt under Værket, og det var naturligt at gjemme til Slutning, hvad der alt flere Gange var trykt og ret egenlig *kronede* Værket, thi *Annaler*, *Breviarier* og *Sligt* have alle de nye Folkefærd, men en latinsk Historie som *Saxos* har kun Dannemark.

Suhm fortsatte Værket, mest efter Langebeks Papirer, men naturligviis manglede de fleste et Haandlæg og det Hele et Udvalg, Suhms gode Villie og Haandrækning ei kunde erstatte, som enhver maae sande der lidt opmærksom betragter de tre sidste Tomer ved Siden af de tre første med den fjerde i Midten. Men, hvad der end

var langt værre, Afsmagen for Historie, som for grundig Kundskab i det Hele, latterlig Forgabelse i den nær|A:81|værende Tid med samt dens Romaner, Comoedier, Frisnak om Allehaande, Barnesnak om Frihed og Fornuft, Prat om historisk Critik og Pragmatisme, disse Ting voxde daglig, og virkede øiensynlig paa Suhm efterat han havde mistet Luxdorf, Langebek og sine andre Ungdoms-Ledere. Vel skulde man tænkt at den Mand der arbeidede paa en fuldstændig Danmarks Historie skulde allermindst udelukt Saxos, sin store Forgiængers Bog, især naar han ei, som sømmeligt kunde været, vilde udstrække sin fyrstelige Gavmildhed til Bekostningen af en særskilt Udgave. Men imod Saxos herlige Værk havde Skønning, paa hans Død at sige, uforsvarlig, indpræntet Suhm en saa falsk Fordom og Ringeagt, at han, der skulde omværnet sin gamle Broders Minde mod Tidens kaade Spot med hvad den hverken kiendte eller forstod, blev Anklagernes Formand og Støtte, og uagtet Udeladelsen i *Scriptores*, endda bliver ubegribelig nok, bliver den det dog herved mindre; thi man kan nu tænke at Suhm beroligede sig ved at see paa *Stephanii* Udgave, der agtedes for at have fuldelig betalt Gielden til Saxos Minde og udtømt hvad derom var at sige⁵.

|A:82|To Feil har da vor Samling af *Scriptores*, at den nemlig indeholder baade for meget og for lidet, men kun den sidste er det jeg her vil omtale fordi den baade er aldeles vis og kan rettes, ved at tilføie hvad vi savne. Vel er det ikke endnu en Tid hvori man kan vente synderlig Varme for denne Sag, men mig synes at endog blot National-Æren fordrer at et Værk, saa herlig begyndt, ei vorder ufuldendt, at en Samling der er foranstaltet med saamegen Flid og saa stor Bekostning, og som hos Udlændinger giælder for Indbegrebet af vore historiske Kilder, ei skal fattes sine ypperste Prydelser. Neppe har i noget Land Regieringen gjort saameget for Landets Historie som i Dannemark, det er ikke en enkelt Deel af vore *Scriptores* Danner-Kongen har bekostet, men han har kiøbt de tre og udgivet de fire, og hvo kan tvivle om at vor hulde Landsfader, naar det vorder forestillet af de Mænd, hvis Kald det er, vil fuldkomme Velgierningen, og |A:83|lade Værket vorde, hvad det kan, mageløst i Europa. Dertil kunde een Tome gjøre det, som indeholdt Saxo, Adam af Bremen, Riim-Krøniken, og den lille Danske Krønike i *Dansk Prosa* fra det 14tende Aarhundrede, som ligger til Grund for *Stralii Annaler*, og er baade for Sprog og Historie af uberegneligt Værd⁶.

Vist nok kunde man ønske vore *Scriptores* endnu en større Fuldstændighed, ønske at endnu en følgende Deel maatte levere blot en god Text af *Knytlinge-Saga*, næst Saxos den ypperste Bog til den danske *Middel-Alders Historie*, og i alle Maader en herlig Efterslet paa Daners gamle Mark⁷, |A:84|Bjovulfs Drape eller det angelsaxiske Digt om danske Handler, som Langebek regner blandt *Desiderata*, men som dog nu kan gives nogenlunde; de Stykker af

gamle græske og latinske Bøger, som, det være sig nu med Ret eller Uret, ere udlagde om Norden; Jornandes gothiske og Pauli longobardiske Krønike⁸. Endelig kunde man ønske til Slutning en Ordbog over Middel-Alderens Latin med nærmest Hensyn til de indrykkede Skrifter, et Arbeide, der ei alene vilde lette Læsningen, men være til stor Nytte selv for det danske Sprogs Studium, men især det sidste sætter jeg gjerne mellem |A:85| *pia desideria* som det er en følgende Tid forbeholdet at opfylde, da derimod det første er noget der ikke vel taaler Opsættelse, med mindre vi vil at Sverrigs Scriptorer skal udenlands bespotte Saxo og Riim-Krøniken, uden i Danemarks at finde noget Forsvar. Stor Lyst kunde jeg have til her at tale gamle Saxos Sag og afbevise de uretfærdige Anker hvormed man har overvældet ham, men det faaer nu indtil videre beroe, og jeg vil kun minde Danmark om, hvilken Skam det dog er at man kun paa Auctioner over forligget Gods kan overkomme den Bog Christen Pedersen i Pavedommets yderste Mørke reiste to Gange mellem Paris og Lund for at bringe til Lyset, og som man ventelig snart igien vil oplægge i Tydskland, for at more sig med de kostelige Dannefe fra Hedenold som giemmes der, og spotte os dumme Danske der ei have bedre Forstand paa vor egen Rigdom, sige, som Christen Pedersen klagede over, deres Fædre fik Evne til at udbryde: so soll man die horsen Denen utrecten. Ja minde vil jeg Dannemark om at ikke alene i Scriptorer men til billig Priis i Boghandelen maae den latinske Saxo findes, dersom ikke fremdeles, som Christen Pedersen siger, alle skal grue og forundre derpaa, at vi havde nogen Tid den ene vise og lærde Mand i Danmarks Rige, som heed Saxo |A:86| *Grammaticus* og vaar fød i Sieland hos Roskilde af *fribaaren Slægt*. Jeg veed vel, siger samme gode Mand, at vi Danske mue vel altid blifve vanvittige og uforstandige, saa at vi kunne ingen subtilig Konst eller god og fast Lærdom, lige som de tale og sige om os i andre Land og Rige, som ligge allevegne omkring os; men jeg vil lægge til: den Dag kommer vel med Guds Hjelp nok, da det maae klinge lidt anderledes i andre Land og Rige, omkring os, men om den nærværende Slægt vil have Ord for at fremme eller forsinke den Stund, det turde vel end være tvivlsomt, og maae i al Fald vise sig i dens Vurdering af Fædrenelandets Historie og det Arbeide der anvendes paa dens Oplysning og Udbredelse.

1

Langebek var født i en jydsk Præstegaard 1710, ellers af siællandsk Herkomst og havde sit Navn af Byen Langebek ved Kallehave, hvor Stamfaderen Mester Jacob Andersen var Præst i det 16tende Aarhundrede.

2

Om Langebeks *daglige Bibellæsning* har vi Suhms umistænelige Vidnesbyrd foran 4de Tome af |A:79|Scriptores og mærkeligt er det, at Johannes Müller i sine Breve fortæller at han havde samme Skik og fandt sig netop derved opfrisket og styrket til Dagens Arbeide. To flittigere Mænd havde dog det attende Aarhundrede neppe.

3

Første Bind S. 28, hvor man vil finde en Dom om Bogen der viser hvor uskyldig Langebek er i dens følgende Foragtelse.

4

Script. T. I. p. 69.

5

Ventelig vil man ogsaa kalde dette Uretfærdighed mod Suhms Minde og Blindhed for hans Fortjenester, |A:82|men det faaer saa være, Sandheden maae frem, og vil Gud, skal jeg snart afbevise Anklagen ved et Eftermæle af den i mange Henseender høifortjente Ædling, Lovtalen derimod og Skrinlæggelsen overlader jeg til Andre, Skrifter mener jeg er Reliquier det dyrkes bedre ved upartisk Prøvelse end ved Knæfald og Røgelse.

6

Denne hidtil utrykte Bog har jeg aldrig seet, men efter Langebeks Beretning Scrip. T. 3 p. 302 findes den bag i det Rantzauske Exemplar af Jydske Lov paa Universitets-Bibliotheket, og i Afskrift mellem hans Papirer. At hine Annaler som slutte med 1314 ere byggede paa den og give tildeels en ordret Oversættelse, derfor borger Langebeks Flid og Sanddruhed, ligesom de anførte Exempler hardtad bevise det.

7

At Forfatteren af Knytlinge ei har levet længe efter Saxo, derom er man enig, at han ender netop med samme Begivenhed som Saxo, giver stærk Formodning om, hvad Alt bekræfter, at han har læst Saxo, |A:84|og mange kostelige Tilsætninger har Historien fra Svend Estridsen til Sjette Knud ham at takke. En Oversættelse af Kong Knud den Helliges Levnet skal sige Tidsskriftets danske Læsere mere herom.

8

At det ingeniunde endnu er afgjort, hvortil de Gamles Brudsagn om Norden bedst henføres, veed enhver som blot med Agtsomhed har læst Skønnings og Schlötzers Afhandlinger om denne Sag, og det første Skridt til Oplysning heri er upaatvivlelig, at hine Sagn sammenstilles, som de findes, uden al Oversættelse eller Forklaring, kun med de Lærdes Conjecturer om tvivlsomme Læsemaader i *Noterne* og Henviisning til de Skrifter der omhandle Tingen. Mangen uventet Oplysning turde da vorde Udbyttet.

